

BIRGER

BECKET Sid 2

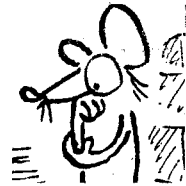
Torsten Ekbohm undånörjer för-enklade åsikter om Becketts svartsyn.

NY BOK Sid 2

P O Engquist visar hur tilliten räddar oss ur ensamhetens avgrund.

NY FILM Sid 4

Kontroversiella filmskaparen von Trotta är tillbaka med ett passionsdrama.

NY SERIE Sid 9

Rättan Robert heter en ny figur av "Pytons" tecknare Jan Romare.

Det stormar kring Quisling

Ny biografi över "landsförrädaren" orsakar häftig debatt i Norge

Av ARNE RUTH

■ Hans efternamn har gått till språkhistorien som liktydigt med lögn och svek: Vidkun Quisling. I Norge är han skamfläcken i landets historia, politikern som avrättades för landsförräderi.

Men nu stormar det kring Quislings eftermäle. Hans Fredrik Dahl, norsk historiker och publicist som tidigare bl a kartlagt den norska nationalsocialismen och som ingen har kunnat beskylla för skönmålning, ger i morgon ut första delen av två i en ny biografi över Quisling. Den har redan stått i centrum för en av sommarens stora kulturdebatter i vårt grannland.

Ingen har ännu läst boken. Men Dahl har ändå beskyllts för att ta landsförrädaren i försvar. Kontroversen lär knappast dämpas när Quislingbiografien nu blir tillgänglig.

Två huvudteser

I debatten har han drivit två huvudteser. Dels har han sagt att Quislings förräderi var värre än man anat. Han var inte bara en medlöpare. I själva verket uppmanade han Hitler att okkuperera Norge. Men det betyder inte att bilden av honom som en svekfull lögnare är sann. Tvärtom, menar Dahl, var han en moralist som leddes av sina idéer och var övertygad om att han handlade rätt. Och det han skrev och gjorde före okkupationen måste betraktas utifrån tidens förutsättningar. Då visar det sig att han inte bara kan fördömas.

Jag träffar Hans Fredrik Dahl i Oslo på lördagen, två dagar före den presskonferens på Aschehougs förlag där boken ska presenteras. Vad väntar han sig?

— Jag får försvara mig så gott

Moralist. Redan innan boken om Vidkun Quisling kommit ut har författaren Hans Fredrik Dahl beskyllts för att vilja rentvå en krigsförbrytare. — Quislings förräderi var värre än jag anade, säger Dahl till DN. Men det betyder inte att bilden av honom som svekfull lögnare är sann.

Jag kan, säger han med tydlig självironi. Och han berättar att han delade den gängse synen på Quisling, tills han började fördjupa sig i ett stort källmaterial som blev tillgängligt i början av 80-talet.

Dahl var kulturchef på Oslo-tidningen Dagbladet och fick korn på en dokumentsamling som polisen beslagtagit 1945 och

sen därefter kommit på villovägar. En hel sommar satt han fördjupad i brev och papper med anknytning till Quisling. Samlingen blev en sensation när Dagbladet avslöjade den 1984.

Privata dokument

Några år tidigare hade änkan Maria Quisling testamenterat privata dokument till universi-

tetsbiblioteket, och riksarkivet hade gjort Quislingrörelsen Nasjonal samlings partiarkiv tillgängligt för forskning. Hans Fredrik Dahl bestämde sig för att skriva en biografi byggd på de nya källorna.

— Alla som hittills bedömt Quisling har haft materialet i rättegången mot honom som utgångspunkt. Jag har gjort

tvärtom. Jag försöker beskriva hans liv utifrån tillgängliga källor i den ordning de uppstod. Förhörprotokoll och bevismaterial blir grunden för min beskrivning av rättegången, inte för min skildring av Quislings tidigare bana.

Bakom Dahls val av perspektiv kan man ana den bestående paradoxen i bilden av Quisling.

den motsättning i hans liv som ingen riktigt kunnat förklara.

Betrodd medarbetare

Han började som Fritof Nansens mest betrodd medarbetare. Fredspristagaren såg Quisling som sin högra hand. Och han hade goda skäl. Quisling spelade en nyckelroll i Nansen-

Forts på sidan B 2, spalt 1

1060001

”Rubelskandalen var en myt”

Quisling . . .

Forts från sidan C 1

hjälpn mot hungerkatastrofen i Ukraina i början av 20-talet när flera miljoner människor hotades av svält och infektionssjukdomar.

Nansenmedarbetarna på fältet löpte stora risker. Quisling ådrog sig malaria. Men han fick rykte om sig att ha räddat många tusen människoliv. Nansenhjälpn blev förbluffande framgångsrik. Och Quisling åtog sig flera nya projekt för Nansen, bl a i Armenien och Balkanregionen.

Varför blev idealisten och människovännen Quisling så småningom Hitlers handgångne man? Hans Fredrik Dahl menar att bilden av hans svek formades redan innan han blev nazist. Han började beskrivas som en man utan moral. Och den avgörande anklagelsen var att han 1927 i stor skala skulle ha svartväxlat valuta som Moskvarepresentant för en norsk trävaruhandlare. ”Rubelskandalen” blev en stående ingrediens i den norska vänsterns attacker mot honom som borgerlig försvarsminister i början av 30-talet.

Offer för kampanj

— Jag trodde själv på alit det där. Men när jag gick in i källorna fann jag att rubelskandalen var en myt. Quisling blev i själva verket offer för en ideologisk kampanj när Stalin sa upp de utländska investeringsringarna som Kreml uppmuntrat några år tidigare. De som representerade främmande kapital i Moskva beskyldes plötsligt för alla slags brott. Och ryktet om Quisling

spreds till Norge där folk i arbeiderpartiet trodde på det av politiska skäl.

Quisling som hade bott länge i Sovjet, och från början försvarat revolutionen som oundviklig, hade gjort en vidräkning med Stalin i boken ”Ryssland och vi” som kom 1930. Den färgade bilden av honom som en arbetarrörelsens fiende.

Men Hans Fredrik Dahl menar att den i själva verket måste läsas som en ovanligt klarsynt beskrivning av revolutionens övergång i totalitärt förtryck, inte minst den brutala kollektiviseringen av jordbruket. Han ser den som ett av de första vittnesmålen om stalinismens följder.

Privat världsbild

Boken präglas av en världsbild som var Quislings högst privata konstruktion, ett försök att sammansmälta kristna utgångspunkter med modern naturvetenskap. Quisling döpte den till ”universismen” och efterlämnade 700 sidor anteckningar som han aldrig publicerade.

— För marxistiska analytiker på 30-talet var nazismens och fascismens enda innehåll att rörelserna tillämpade förbrytarmetoder. De såg inte att de också kunde fånga upp idealism. Quisling gled i riktning mot nationalsocialismen delvis som en följd av att han var politiskt och intellektuellt isolerad. Det stora knäfallet kom när han av partitaktiska skäl blev öppen antisemit i mitten av 30-talet. Därefter stod hans rasism i direkt motsättning till hans universella dröm.

— Men hans glidning var inte bara opportunistisk. Han var övertygad om att partimotsättningarna skulle leda till parlamentarismens

undergång. Och han såg sig själv som den som skulle återupprätta de strängt pliktmedvetna ämbetsmannastyret som präglat Norge fram till 1884.

Oundvikligt nederlag

— När regeringen flydde från Oslo efter ockupationen såg han det som en bekräftelse av partipolitikens oundvikliga nederlag. Det var ett fortgående självbedrägeri. Men allting tyder på att han betraktade sig som ytterst moralisk.

Hans Fredrik Dahl menar att Quisling hade en idealistisk vision av Norges framtid efter kriget. Han försökte utverka ett löfte från Hitler att ockupationen skulle upphöra när Tyskland segrat. Det suveräna Norge skulle inta sin plats bland andra självständiga stater, däribland förbisedda nationer som Kroatien, Vitryssland och Ukraina. Europa skulle bli en federation efter modell av USA med ett gemensamt råd som sammanhållande kraft. Där skulle inte bara Tyskland utan också England bli en stark faktor.

— Quisling trodde att han så småningom skulle få det norska folket med sig på det programmet. Men vi vet nu att han från 1942 kände sig mer och mer sviken av Hitler som vägrade bekräfta drömmen om Norges suveränitet. Tyska officerare har vittnat om att Quisling flera gånger blev rasande när de diskuterade frågan. Efter 1943 visade sig hans bitterhet också politiskt. Han ingrep för att få norrmän frigivna från koncentrationsläger i Tyskland. Och han försökte bromsa kraven på att den norska ekonomin skulle samordnas med den tyska. Der ledde till

konflikter där regeringsledamöter tvingades avgå.

Tragisk dimension

— Klivenheten hos Quisling ger honom en tragisk dimension. Han såg sig som ”universisten”, filosofen med sinne för historiens orubbliga lagar. Han skulle befria mänskligheten genom att förena anden med materien. Men när han ville genomföra sina mål blev han själv en förtryckare som byggde sin makt på fängelser, och tvangs att stödja ett ännu värre förtryck.

Hans Fredrik Dahl har fört in nyanser i den hittills nattsvarta bilden av Quisling. Han har redan beksyllts för att vilja rentvä en krigsförbrytare. Kan hans historietolkning användas av krafter som vill rentvä nazismen?

Han ser en risk, men han menar sig ändå som historiker vara tvungen att arbeta förutsättningslöst. Dokumenten måste styra hans slutsatser.

— Jag är inte moralist utan historiker. Men jag vet att samtiden behöver en moralisk definition av historiens krafter. Det är en urgammal motsättning mellan vetenskap och liv som vi aldrig undgår.

Koncentrationsläger

— Min bok kommer ut samma vecka som en gripande skildring av kvinnoläget Ravensbrück, skriven av en före detta fånge i koncentrationslägret Sachsenhausen. Den riktar uppmärksamheten mot det mänskliga lidande som nationalsocialismen innebar. Min värdering av vad Quisling stod för präglas av ett historiskt avstånd. Men det jag skriver måste prövas mot människors erfarenheter och minnen. □